
מראה מקומות- עניני הלכה

יבמות דף צ'

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קאפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאנן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

בענין ישוב ארץ מצרים בזמן הזה

- **תד"ה כולהו יבמות צ:**
 - **אגלי טל טוחן לח' כג'**
 - **רמב"ם מלכים ה' ז'**
 - **הגהות מיימוני שם אות ב'**
 - **הרדב"ז שם**
 - **חידושי הריטב"א יומא לח.**
 - **רבנו בחיי שופטים יז' טז'**
 - **כפתור ופרח פרק ה'**
 - **שו"ת היכל יצחק אבה"ע א'**
סו"ס יב'
 - **שערים מצויינים בהלכה**
קיצשו"ע סח' א'
- **בתוס' הקשה שהיכן פטרו סדין מציצית הא עובר בקום ועשה ותירץ שכיון שאינו חייב עד אחר העיטוף הוי העקירה רק בשב ואל תעשה. והאגלי טל ציין לדברי הרמב"ם שהם אותו מושג של תוס'. ברמב"ם איתא שאין לוקין על איסור ישוב מצרים שהוי לאו שאי"ב מעשה. ואע"ג שהכניסה הוא מעשה, כיון שרק אסור להשתקע, והחלטה זו אי"ב מעשה ורק מחשבה, אינו מצטרף למעשה ההכנסה והה"ה בתוס'.**
- **ונעיין קצת בדברי הרמב"ם זו. הקשה המפרשים על הקהלות שגרו שם וגם על הרמב"ם עצמו שאיך לא עבר על איסור זה ונאמר בו כמה תירוצים:**
 1. **ההג"מ תירוץ שאפשר שאינה אסורה בזמן הזה כיון שסנחריב בבל כל הארצות (אלא שאא"ל זה בהרמב"ם עצמו).**
 2. **וגם תירץ בשם הרא"ם שאיסור זה רק אם הולך מא"י למצרים ולא ממקו"א.**
 3. **הרדב"ז תירץ עוד שהרמב"ם אנוס הוא מחמת המלוכה [ומזכיר שהוא עצמו עשה זו ללמוד התורה וצ"ע אם ר"ל שתורה ג"כ היתר].**
 4. **הריטב"א תירץ עוד שאין איסור זה אלא כשישראל על אדמתם אבל בל"ה מותר (אלא שגם זה לא משמע בהרמב"ם).**
 5. **רבנו בחיי תירוץ שאיסור זה רק לשעה ולא לדורות (אלא שאא"ל זה בהרמב"ם עצמו).**
 6. **הכפתור ופרח הביא בשם נכד הרמב"ם שהרמב"ם עצמו חתם "העובר בכל יום ג' לאוין"**
- **ובענין האיסור בזמן הזה, באמת לא מוזכר בדברי הטור והב"י איסור זה ומשמע שבאמת מותר. ושו"ר שכזה העיר בשו"ת היכל יצחק והסביר בדרך אפשר שהם סברו כהריטב"א הנ"ל ורק לא רצו לסתור דברי הרמב"ם בפירוש. וכעין סברא זו הביא השמ"ב בשם המנחת אלעזר בענין אם יש קבלה לא לגור באספמיא ותירץ שכיון שלא מוזכר זה בכל ספרי הפוסקים.**

(כא) **ובשאר** שזמים אם מותרין לזוך חולה. י"ל כדעת הרה"מ שמוטרין. ודוקא שזות דרפואה שהוא משום שאדם צהול על רפואתו הוא שלא הותר לזוך חולה כנ"ל אות ט"ז. וכחל בעצמו שאסור משום שיש בו שזות דרפואה כמ"ש הר"ן פ' שמונה שרצים ולא יקשה קושית הכ"מ. ולא ננטרך לדחוק בלשון הרמב"ם שכחז ואם היה צריכין לדברים שאין בהם מלאכה שהכוונה שגם הנסמך למלאכה אין בהם:

(כב) **במה** שביארנו לדעת הרמב"ם דהאיסור הוא על המתרפא אף אם אינו מרפא. לכאורה יקשה מהא דפ"ק י"ח. מניח אדם אספליית על המכה ומתרפא והולכת כל השבת כולה. והרי האדם עושה איסור בשבת כמה שמתרפא בשבת. ודומה לעולה באילן מע"ש ויושב בשבת שאסור כדתיא בעירובין ק"י. אך לק"מ דכיון שהי' עליו האספליית מע"ש שוב אין בו חשש שחיקת סמנים ואין איסור רפואה רק בשעת עשי'. אז האיסור על העושה ועל הנעשה בו אבל אח"כ אין שום איסור. וזוהי יתיישב עוד דברי הרמב"ם פכ"א הל' כ"ט באיסור רחינה במים הרעים לרפואה כשמשתהה. שנתן טעם משום דכתיב וקראת לשבת עונג ואלו צער הם. והוא היפוך כל המפרשים שמפרשים הטעם משום איסור רפואה. ובלא נשתהה מותר מפני שנראה כמיקר. והרמב"ם עוסק בהלכות אלו באיסור רפואה וכאן כחז טעם אחר. שיכל את ידיו:

(כג) **ונראה** דאזיל לטעמי' צהלי מלכים [פ"ה ה"ח] בלאו לדדור במצרים שהוא לאו שאין בו מלקות מפני שהוא לאו שאין בו מעשה. שבעת הכניסה מותר ובשעה שחושב להשתקע אין בו מעשה. ואף שהלך ע"מ להשתקע אין מצרפין המעשה שבתחלה עם השתקעו אח"כ אף שמה שמשתקע אח"כ הוא מכח הכניסה שבתחלה. ולכאורה דומה לאשו משום חזיו דכל מה שנעשה בסוף חשוב הכל מעשה דידי'. אינו דומה. משום שלא נעשה מעשה אח"כ אף מאליו. ע"כ אי אפשר שיחשב מעשה. ודוקא היכי שלבסוף נעשה מעשה. חשוב מעשה דידי' משום שבה מכחו. אבל זה לא נעשה בו אח"כ דבר. וכן משמע מתוס' יצמות ל': בסקדין שפטרו חכמים מצייתים ולא היו עקירת דבר מן התורה דשב ואל חעשה הוא. וכחצו התוס' משום דבשעת עיטוף לא מחייב עד אחר שנתעטף ואז שוא"ת הוא. ואף שעטיפתו אח"כ הוא מכח המעשה שבתחלה לא חשוב מעשה [ולענין שלא יקשה מכלאים כבר נחבאר בדברינו במלאכת קוצר ס"ק ס"א בם"ד]:

שנתיישבו אחרי כן⁶⁴⁷. וה"ר אליעזר ממיץ⁶⁴⁸ תירץ שלא אסר הכתוב אלא להולך בדרך ההוא שמארץ ישראל והמדבר⁶⁴⁹ למצרים דהכי כתיב קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה⁶⁵⁰. והנכון יותר שאין האיסור ההוא אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתם, אבל בזמן הזה שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי הארץ, כל חוצה לארץ אחד הוא, ואין איסור אלא שלא לצאת מדעת מן הארץ לחוצה לארץ. אל תקרי ברותים אלא ברית ים. כן גורס רש"י ז"ל⁶⁵¹ ששעשו ברית זו עם זו. והגאונים ז"ל גורסים⁶⁵² אל תיקרי ברותים אלא בריתים.

והללו⁶⁵³ פתן מתעפשת. יש שפירש⁶⁵⁴ דהא בזמן שלא היו עושין רצונו של מקום ולא היה נס בלחם הפנים להיותו חם ביום הלקחו⁶⁵⁵. ואחרים פירשו⁶⁵⁶ דאפי' היה הנס קיים, מה שהיה אפשר לעשות ולתקן בידי האדם, לא היה הב"ה רוצה לתקנו בנס.

[לת, ב] לא⁶⁵⁷ רצו⁶⁵⁸ ללמד על מעשה הכתב. פרש"י ז"ל⁶⁵⁹ שהיה קושר ארבע קולמוסין בד' אצבעותיו והיה כותב שם של יו"ד ה"א וא"ו ה"א ביחד. דלא מכקינן בשמהתייהו⁶⁶⁰. פירשו בתוס' (דכי

ז"ל היה מוכרח לעמוד שם שהרי היה רופא למלך מצרים. 647 הסמ"ג שם כתב: ושמא טעמו משום שעלה סנחריב וביבל כל העולם כולו וגם מצרים נתבלבלו כדתיניא בתוספתא דקדושין פ"ה ה"ד א"ל ר"ע למנימין גר מצרי טעית כבר עלה סנחריב. אמנם מצינו רבי יהושע שנחלק עליו במס' ידים בתוספתא פ"ב ה"ד ואומר שם למצרים נתן להם הכתוב קצבה שנא' מקץ ארבעים שנה אקבץ מצרים מן העמים אשר נפוצו שם וישבו על אדמתם, וגם בסוכה אומר ואלכסנדראי מ"ט דאיענוש משום דעברו אהאי קרא דלא תוסיפו לשוב וגו', ואתו מעשה היה אחר בבל של סנחריב, ואין טעם להתיר אם לא נפרש כפי' הרב ר' אליעזר ממיץ וכו' עכ"ל. והנה הי"א מפרש קצת אחרת מהסמ"ג, שהוא אינו כותב כהסמ"ג שמצרים שנתבלבלו ע"י סנחריב היינו האנשים, והשוכנים במצרים אינם מצריים, אלא כותב שהעיריות נחרבו ואלו עיריות אחרות הן, ולפי"ז ל"ק מר' יהושע שאומר שאנשי מצרים לא נתבלבלו, וגם אולי אפשר ליישב את הגמ' בסוכה, ששם איירי בזמן אלכסנדר מוקדון ויתכן שמיציאת מצרים עד אותו זמן לא נחרבה אלכסנדריה, אולם בזמן הרמב"ם יתכן שכבר נחרבה ונבנתה מחדש. אלא שעיקר טעמו של הי"א צ"ע דמהיכי תיתי לומר דרק לאותם עיריות אסור לחזור ולעיריות חדשות מותר, דבשלמא למש"כ הסמ"ג ניחא דעיקר קפידת התורה הוא שלא ילמדו ממעשיהם, כמבואר ברמב"ם פ"ה ממלכים ה"ח, ורק על המצרים הקפידה תורה ולא על אחרים, ולכן כשנתיישבו שם גוים אחרים מותר. (ואולי אפשר לומר דהי"א מדייק כן ממה שאמר הכתוב ולא תוסיפון לשוב בדרך הזה "עוד", דתיבת עוד משמעה דאסור לשוב למצרים כמו שהיתה, אבל אם הם עיריות אחרות מותר, דעוד קאי על מצרים, ועי' תועפות ראם על היראים השלם סי' שט אות ב). ולכן נראה שגם דעת הי"א כדעת הסמ"ג שמשום שנתבלבלו האנשים לכן מותר לחזור, וכן מבואר בלשונו שכתב שאותו עיריות

כבר "נתבלבלו" ונחרבו, מדהזכיר גם נתבלבלו משמע דקאי אאנשים, אלא שהוא לא כתב שהבלבול היה ע"י סנחריב, ויתכן שמקובלים היו שבמשך הדורות הם נתבלבלו, ולפי"ז ל"ק קושיות הסמ"ג. וגם היראים השלם שם כתב דאין לתרץ כתיורין הסמ"ג, וכמו שהקשה הסמ"ג, וכתב עוד דאין להתיר מטעם זה לשוב, שהרי דרך מצרים נאסר ולא במצרים הדבר תלוי. 648 ביראים השלם סי' שט. 649 צ"ל דרך המדבר. וכ"ה בעין יעקב בשם רבנו. ובייראים שם כתב: לשוב מא"ל למצרים. ולא הזכיר את המדבר, וכ"כ הסמ"ג בשמו: לא אסרה תורה אלא בדרך הזה כלומר מא"ל למצרים. ורבנו דייק בדרך הזה היינו דרך המדבר. וכ"כ הכפתור ופרח שם ויש מפרשים שאיסור התורה לשוב בדרך הזה עוד, אינו אלא על דרך המדבר ים סוף, כמו וזה לכם הטמא וזולתם טהורים וכן החדש הזה, ולזה עבר ניסן בניסן ולא הודו לו. וכ"כ בספר דברי שאול ריש פרשת מטעי, אלא שהוא כתב שהאיסור הוא דוקא כדרך המסעות שנסעו בני"י בצאתם ממצרים ולכן נכתבו כל סדר המסעות דאסור לשוב בדרך הזה. ועי' תועפות ראם על היראים שם אות ב. 650 על' תועפות ראם שם שכתב דהרא"ם למד כן מתיבת "עוד" אולם בדברי רבנו מבואר שלא למד מתיבת עוד, וכ"כ מהסמ"ג שם ומהרקאנטי שם, וכ"כ מהכפתור ופרח הנ"ל. 651 כ"כ רש"י בשם י"א, ועי' בפ' רבנו אליקים. 652 ב' הרוקה ר' שואית י' קמוצה, ים. (ולכן ניקדוהו לאפוקי מגירסת רש"י). וכ"ה בעין יעקב בשם רבנו, ובלקוטי ר"ב: בריית ים. 653 צ"ל הללו. 654 עי' מאירי. 655 כג' תוס' ישנים ותוס' הרא"ש, ולפינו: הללו. וראה דק"ס. 656 כ"כ תוס' ישנים ותוס' הרא"ש ד"ה והללו. 657 נראה שלפני רבנו היתה המשנה מחולקת, ומהוגרס בן לוי לא רצה וכו' מקומה בע"ב. 658 צ"ל רצה. 659 לעיל בע"א במשנה. 660 בעין

עילאה במלכות אנשא ולמאן די יצבא יתניביה⁷¹. מקרב אחיך חשים עליך מלך. דרשו רז"ל⁷²: עד שיהא אביו ואמו מישראל, וזהו לשון, מקרב אחיך. ומכאן יש ללמוד שכל מי שאינו אחיך אינו ישראל, וכל מי שאינו מישראל נקרא, נכרי.

(טז) רק לא ירבה לו סוסיס. יאמר: אע"פ שיהיה לכם מלך כשאר מלכי האומות יהיה ממעט ממדות שאר המלכים, כי יש מלכים משתדלים ברבוי סוסיס ומרכבות, ומלך ישראל לא ירבה לו סוסיס ולא נשים ולא כסף וזהב, יש מלכים עושין מאלו הדברים עקר ומלך ישראל יחסר ברבויים ויעשה מן התורה והיראה עקר, זהו שאמר: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד ליראה⁷³. יש מלכים יתגאו ברוב עשרם וגודל ממשלתם וירום לבבם על כל העולם, ומלך ישראל: לבלתי רום לבבו מאחיו⁷⁴. ויבטיחנו הכתוב כי בקיימו זה, יאריך ימים על ממלכתו⁷⁴. ופירשו רז"ל⁷⁵: שלא ירבה לו סוסיס אלא כדי מרכבתו, כלומר מרכבת פרשיו וחייליו, אבל לא שיהיו לו שנים או שלשה למרכבתו, פעמים על זה * ופעמים על זה. וטעם הדבר נכתב בצדו: ולא ישיב את העם מצרימה, כדי שלא ישיב את העם מצרימה, שמשם היו מביאין הסוסיס באותו זמן, וכן מצינו בענין שלמה: ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בחמשים ומאה⁷⁶. וזה אחר לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. זו מצוה לשעה * כדי שלא ילמדו ישראל מעשיהם, ולפי שהיו המצריים נודעים ומפורסמים בכל תועבה, כענין שכתוב: כמעשה ארץ מצרים וגו'⁷⁷, לכך צוה להם כן, ואינה מצוה לדורות שיאסור הכתוב הדירה במצרים לעולם, והרי אנו רואין כמה קהלות דרות שם מאז ועד היום, ואילו היתה מצוה לדורות לא היו ישראל קדושים מקילין בזה לדור שם, ואילו עשו כן היו החכמים שבכל דור ודור מוחים בידם. ויש שסוברין שמצות דורות היה, אבל לא אסר הכתוב הדירה במצרים אלא לאותן שבאים לשם מארץ ישראל *, וכן יורה לשון, בדרך הזה' שאתם הולכים שמגמת פניכם לארץ לא תשובון ממנו למצרים.

71 דניאל ה, כא. במקרא: די שליט אלקא עלאה במקכות אנשא ולמאן די יצבא יהקים עליה. 72 סוטה מא, ב. וכשיטת התוספות שם ד"ה אותו היום: „אבל מלך חזר ושנה עליו (הקרא): מקרב אחיך תשים עליו מלך, רקפיד קרא נבי מלך עד שיהא משיח מקרב, ממוצע מאכיו ואמו מישראל". ועיין ב„כד הקמח" רשותי, שרבינו מביא גם כן מאמר זה אלא שבמקום „דרשו רז"ל" דהכא כותב שם סתם „שאמרנו", ויכול להיות הכוונה להתוספות (כי רש"י חולק בזה, ע"ש), אע"פ שגם הביטוי „דרשו רז"ל" יכול לרמוז למפרשי הש"ס (כמו שרג"ל בהרבה מקומות בספרי רבינו, עיין מבוא), ברם ממלת „שאמרנו" יש לדייק כן ביתר פשיטת שכוונתו למה שחכמי התוספות אמרו בזה. 73 להלן פסוק יט. 74 פסוק כ. 75 סנהדרין כא, ב. והובא ברש"י כאן. 76 מלכו"מ י, כט. 77 ויקרא יח, ג. 78 סנהדרין

(טז) פעמים על זה וכו'. ונמצא שאחד בטל כשהוא רוכב על חבירו זה אסור. וכן מבואר ברש"י סנהדרין כא, ב. ד"ה לאפוש. — וכן בפירוש המשניות לרמב"ם (סנהדרין ב, ד). זו מצוה לשעה. ומה שכתוב בפרשת בשלח (יד, יג) לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, לא היתה מצוה אלא הבטחה שהבטיחם משה שלא יוסיפו לראותם אלו הרודפים ושלא ייראו מהם. — ברם קשה על שיטה זו ממה שאמרנו רז"ל בירושלמי סוכה ה, א: זה אחד משלשה מקומות שבהם הוזהרו ישראל שלא לשוב למצרים. — וכן מצאתי בפירוש הרב פערלא על ספר המצות לרס"ג ל"ת רלה שהקשה על דברי רבינו מגמרא סוכה נא, ב, בענין היישוב שהיה באלכסנדריא: אמר אב"י וכולהו קטלינהי אלכסנדרזס מוקדון, מ"ט איענשו, משום דעברי

אהאי קרא, לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. הרי בפירוש שלא זו נהגה לדורות עולם. ואפשר שסמך על סוגיא דגיטין נז, א, בענין כפר סכניא של מצרים, דאמר אב"י גופיה לרב יוסף ומאחר דהוה צדיקים כולי האי מאי טעמא איענוש, א"ל רב יוסף משום דלא איאבול על ירושלים וכו'. ולא קאמר משום דעברי אהאי קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. וע"כ ההיא סוגיא (דגיטין) פליגא אסוגיא דסוכה שם וס"ל דאין זו מצוה נהגת לדורות. — ואולם שאר ראשונים ז"ל איכא למימר דס"ל דאפשר דהא והא קגרים להו תרווייהו, ואין מזה הכרח כל כך לומר דהסוגיות פליגי אהדדי. — ועיין בתורת חיים, ובפירוש „ברית משה" לסמ"ג לאוין רכז. אלא לאותן שבאים לשם מארץ ישראל. שיטה זו היא

כפתור פרק ה ופרח פא

אידיהן של גוים וכו'. וכן זכרנוהו פרק עשירי. וכן לא תתן להם מתנת חנם¹⁹⁸ (ע"ז ב, א) וכיוצא בהם.

וכן הדר בארץ מצרים שעובר שלשה לאוין¹⁹⁹. ושמעתי במצרים מפי ה"ר שמואל ז"ל אחד מבני בניו של הר"ם במו"ל²⁰⁰, שכשהר"ם ז"ל היה חותם שמו באגרת שלוחה היה מסיים, הכותב העובר בכל יום שלשה לאוים, פלוני²⁰¹. אמרתי לו דרך חצי נחמה, שמא הרב ז"ל

הוא, ואין איסור אלא שלא לצאת מדעת מן הארץ לחוצה לארץ". רבינו בחיי דברים יז, טז, מיישב את המנהג בכך שהאיסור נאמר רק לזמן יציאת מצרים כדי שלא ילמדו ממעשיהם, עיי"ש. אמנם בספר החינוך מצוה תק כתב, "ונוהג איסור זה בכל זמן בזכרים ובנקבות". הפרי חדש בחידושי מים חיים על הרמב"ם מלכים פ"ה ה"ח כתב שלסברת הרמב"ם באיסורי ביאה פ"ב הכ"ה שסנחריב בלבל האומות ואלו שנמצאים עכשיו במצרים אינם המצרים הקדומים, אין כאן איסור כלל, כי האיסור הוא "כדי שלא נלמד ממעשיהם ולא נלך בדרכיהם המגונים". (לשון הרמב"ם בספר המצות ל"ת מו. ובהל' מלכים פ"ה ה"ח כתב אופנים המותרים כיון שאין בהם חשש זה). הריטב"א יומא לח, א, הביא בשם י"א הסבר זה או דומה לזה (עיי"ש במהדיר בהערה 647). אבל בספר יראים סי' שט (הובאו דבריו בסמ"ג ל"ת רכז), דחה הסבר זה "שהרי דרך מצרים נאסר ולא במצרים הדבר תלוי", והביא מהגמ' סוכה נא, ב, שהאיסור נהג גם לאחר שסנחריב בלבל האומות. עוד הקשה דקי"ל שמצרים לא נתבלבלו באומות, (אמנם להלכה נחלקו בכך הרמב"ם והרא"ש, עיי"ש שו"ע אה"ע סי' ד סע' י ובב"ש ס"ק י). עיי"ש מה שהאריכו בזה השדי חמד כללים מערכת יו"ד כלל מו, ובהערות המהדיר על הלכות א"י לטור מו-מט. בשו"ת ציץ אליעזר חי"ד סי' פז האריך בזה וכתב שהשו"ע לא הביא הלכה זו לפי שאינה נוהגת בזה"ז. לגבי איזה שטח נכלל בכלל מצרים עיי"ש סה"מ לרמב"ם ל"ת מ"ו ומהריק"ש לאה"ע סי' קכח סע' א. 200. אולי רבי שמואל ברבי שלמה ב"ר דוד הנגיד. 201. היעב"ץ כתב על זה: "לא אאמין זה על הרב החסיד החכם שיפרש חטאיו ללא הועיל, כי אם להכריע אחרים באורחותיו ונמצא ח"ו חטא הרבים תלוי בו חלילה". וכתב עוד שדעת הרמב"ם להתיר

גזירה על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכול לעמוד בה. במצרים נהגו לכתוב בכתובה "ולא ישךך ולא יקדש ולא ישא אשה אחרת עליה, אלא א"כ שהתה עמו עשר שנים רצופות ולא ילדה לו זש"ק שיצא מכלל נפל", כ"כ בנהר מצרים הל' כתובות סי' יד ועיי"ש בסי' כו שהאריך בזה. ועיי"ש בגינת ורדים אה"ע כלל ד סי' כב, שאעפ"כ מנהג מצרים ליטול רשות מהאשה הראשונה עיי"ש הטעם. ולענין אם החרים רבינו גרשום שלא לשאת שתי נשים גם בכהאי גוונא, עיי"ש רמ"א אה"ע סי' א סע' י ופ"ת אה"ע סי' קנד ס"ק כה. להלן בפרק עשירי עמ' רה ד"ה מפי ה"ר ברוך ז"ל, האריך רבינו בזה ועיי"ש בהערה 295. 198. בתוספתא ע"ז פ"ג ה"ה איתא, שהאיסור לתת לגוי מתנת חנם הוא דוקא בגוי שאינו מכירו, אבל לגוי שמכירו מותר לתת משום שהוי כמכר, כלומר הנותן קיבל או יקבל מהגוי הנאה ואין זה מתנת חנם. בהגהות אשר"י על הרא"ש ע"ז פ"א סי' יט כתב: "ועל זה אנו סומכין לתת מתנות לעובדי כוכבים". השו"ע יו"ד סי' קנא סע' יא, מתיר לתת לגוי שמכירו (ועיי"ש בדרכי תשובה ס"ק ו, וארץ חיים לר"ח סתהון יו"ד סי' קמח סע' א). 199. ע"פ המכילתא שמות סדר בשלח פרשה ב, וירושלמי סוכה פ"ה ה"א. וכן כתב הרמב"ם מלכים פ"ה ה"ז: "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים וכו', בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים, שנאמר "לא תוספון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז), "לא תוסיף עוד לראותה" (דברים כח, טח), לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם" (שמות יד, יג), עכ"ל. עיי"ש בהמשך דברי רבינו הסברים למנהג לגור במצרים, ומצאנו הסברים נוספים. הריטב"א יומא לח, א, כתב: "והנכון יותר שאין האיסור ההוא אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתם אבל בזמן הזה שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי הארץ, כל חוצה לארץ אחד

להתישב בה, וע"כ שוהי כונתו שלא דווקא לסחורה אלא לכל צורך שהוא מותר ובלבד שלא להתישב בקביעות, ושוב אומר הרדב"ז שאח"כ משמע מלשון רבינו ז"ל, שיש בזה איסור לאו, היינו אם נמלך להשתקע, ורואה אני שהוא ג"כ מפרש כונת רבינו ז"ל כהמלבי"ם ז"ל, בארצות החיים. סימן ח' באר"י סק"ב) ועפר ואפר אני תחת כפות רגליו, אבל אין זה גראה לי נכון, וברור לי שהוא כפי שאני מפרש שעצם הכניסה מותרת שהרי לסחורה מותר ולא אסרה תורה אלא הכניסה על דעת להתישב בה, שהרי התורה לא אמרה אלא שלא לשוב אליה בכונה לישב בה וא"כ מה שעושה את המעשה לחטא זוהי הכונה וזה נחשב לאו שאין בו מעשה, וכמפגל שהשחיטה אינה אסורה, והעבירה היא שבשעת השחיטה הוא חושב מחשבת פיגול, ולא אמרה תורה לא תשחט בפיגול, אלא לא תחשב בשעת השחיטה ואף זה כך, והנה הלשון בירושלמי הוא לשיבה אי אתה חוזר וכו', ושיבה לכאורה אפשר שגם ישיבה לזמן, כגון שלש שנים, בכלל, אבל סתם ישיבה הוא לעולם, וכלשון ירושה ושיבה, ובירושלמי סוכה בסוכת תשבו שהוא דירה, כלומר כעין תדורו, וכשנאמרה ישיבה בקשר עם מדינה, ברור שהכונה היא ישיבת קבע להיות תושב הארץ.

יא) לא ראיתי מי שהתעורר אבל יש להתעורר על זאת, והוא שרבותינו הטור והב"י ז"ל כללו בחיבוריהם את כל המצוות הנוהגות בזה"ז, ולא הזכירו אפילו ברמז האיסור הזה של ישיבה במצרים. הגראה לע"ד שדעתם נמטה אחרי דעת הריטב"א ז"ל ורבינו בחיי ז"ל, דלא כהרמב"ם. ואעפ"כ לא רצו לפסוק בפירוש כנגדו, כיון שלא מצאו ראשונים אחרים מחוץ לשנים אלה שיסברו כך, וסבורני שעצם שתיקתם של הטור והשו"ע מספיקה לצרף לקולא, מאחר שדעתנו נוטה מאד שלומן קצוב של שלש שנים: הכונה להיות זמן מה תחת השפעת ההורים ופיקוחתם, שזה מותר.

שבתי ונוכרתי שבספר המצות הרמב"ם עצמו גורס "לכבוש הארץ" ועדיין צ"ע שאם הרמב"ם תיקן הגירסא (כאמור שהעמים כוונה זו בדברי הירושלמי) וגרס "לכבוש ארצות אחרות" א"כ צריך להבין למה אמר כך. וע"כ מפני שנראה לו שלכבוש הארץ אין צריך לומר, שזהו להוסיף אותה לארץ ישראל, אבל החידוש שצריך להשמיענו הוא שילכו שמה לזמן כדי לכבוש משם ארצות אחרות, (אך י"ל שאין זה מוכרח שאפשר לחלוק ולומר להפך דהיינו שלכבוש מצרים לא הותר לפי שא"א שתקיים בידם שאסור לישב בה בקביעות והוא ללא תועלת. לכן אמר בלשון "יראה לי" ושוב י"ל שאפשר שיכבשו וישיבו שמה חיל מתחלה באופן שלא ישבו בה בקביעות שלא אמרו כך שלא גבוא לטעות שהכונה היא לכבוש אותה, ולשבת בה בקביעות שישתנה טיבה ע"י כך, ולפיכך לא אמר אלא לכבוש שאר ארצות ולשהות בה רק כל זמן שיש צורך להנהלת המלחמה לשם כיבוש הארצות האחרות ושוב כנגד דעת הרמב"ם ז"ל, ויש לפלפל עוד בזה וקיצרתי). עכ"פ ברור שכל ששהים בה באופן ארעי בכונה לשוב אח"כ לא"י לית לן בה, שלכבוש ארצות אחרות, אין הכונה דוקא רק לעבור, אלא דומיא דלסחורה שלפעמים צריך זמן ממושך בכדי לשלוח משם פלוגות צבא וכו' לארצות שרוצים לכבוש.

ג.

כשנמלך. להשתקע אחר שהגיע למצרים בהיתר / דעות הטור והב"י באיסור שיבה למצרים בזה"ז.

י) הרדב"ז כותב שלירד לכתחילה לזמן מותר ואם אח"כ נמלך בו ומשתקע, עכ"פ עובר על איסור דרבנן, ומשום דחוק הפרגסה לא חששו לאיסור זה, והנה הוא אומר שמתחלה לשון הרמב"ם משמע כך, שאמר שאסור

ב אין להתפלל אותה אלא א-א-ס-כ-ן יש לו ללכת לכל הפחות פרסה, ולכתחלה יש לו להתפלל בתוך פרסה הראשונה. ואם שכת, יכול להתפלל כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שעדיין לא הניע לתוך פרסה הסמוכה לעיר שהוא רוצה ללון בה (2).

ג תפלת הדרך צריכין לאמרה סמוך לברכה אחרת, ולכן אם יוצא בבוקר ואומר בדרך ברכת השחר, או שהיה לן בדרך באיזה עיר (שאו יכול לומר תפלת הדרך גם קודם שיצא) ואומר אפילו קודם שיצא בברכת השחר, יאמרה אחר ברכת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל (3). ואם הולך לאחר התפלה מביתו, יאכל או ישתה איזה דבר על הדרך, ויברך ברכה אחרונה, וסמוך לה יאמר תפלת הדרך, או יטיל מים ויברך אשר יצר ויסמכה לה (4).

ד יש לאמרה בעמידה, ואם הוא רוכב או הולך בעגלה (5) אם אפשר להעמיד הבהמה יעמידה, משום דרכוב כמהלך דמי, ואם לאו אומרה כך (5).

שערים מצויינים בחלכה

משאר ארצות מותר לבוא לגור שם ועוד שלא נאסר אלא בזמן שישראל על אדמתן אבל כשהן מפורזין מותר. ועי' בשרי חמר (כללים מערכת יוד כלל מו) האריך בזה.

ואי מותר לגור היום במדינת שפאניא נשאל הנה"ק בעל מנחת אלעזר (מובא בדרכי חיים ושלום אות תתקעב) על זה שיצא קלא דלא פסיק כי בעת שנתגרשו משם קבלו על עצמם בחרם ואיסור שלא לשוב לארץ הזה והשיב שאין צריך לחוש לקול הזה דיש אומדנא שאינו אמת יען שלא נמצא דבר מזה בספרי הקדמונים כמו חר"ג ודר"ת שנמצא בספר כלבו ומהר"ם מרוטנבורג וגם סרן הב"י שאבי אביו היה ממגורשי ספרד שנת רנח וגם הב"י בעצמו היה אז כבן עשר שנים בזמן הנירוש ולא הזכיר כלום בספרו ואפי' אם יהיה ספק חרם מ"מ אין אנו (האשכנזים) מבני בניהם שנקבל עלינו החרם הלו. ומצאתי כעת בשו"ת שאלת שלמה (ח"ב סי' נג) שכתב שם תשובה להגה"ק הנ"ל זצ"ל והעלה נמי שאין ברור שעשו חרם על זה דהא אברבנאל (בתחלת פירושו לספר מלכים) מתאר באורך הנירוש מספרד ולא זכר שם מאומה מהחרם וסיים דעכ"פ טוב שיתקבצו רבני הזמן ויתירוהו.

(ב) או הולך בעגלה עי' בערוך השלחן (סי' קי סעי' יא) הנם אם נוסע במסילת הברזל או שנוסע בספינה על הים ועל הנהרות צריך

(4) מג"א שם.

(5) שם סעיף ד' ומג"א.

(2) שם סעיף ד'.

(3) שם סעיף ד'.